

FAMILIA CREȘTINĂ ȘI EDUCAȚIA TINERILOR. PROVOCĂRI ȘI ȘANSE

Gavril Trifa*

Abstract: *The year 2016 was declared by the Holy Synod of the Romanian Orthodox Church as “the solemn year of the religious education of the Orthodox Christian youth”, which is meant to emphasize young people’s education and their steering towards assuming such everlasting values as those represented by Family, Church, and School. Before talking about fundamental institutions (family, church, school), we must mention the fact that God is an eternal factor and source of education, He is the “Alpha and Omega” of the pedagogical act. God not only created heaven and earth, but he also founded both the family and the Church. Education is not an exclusively human act or effort, but the result of divine and human synergy. In other words, it is a theandric act. Those who tried to “educate” without God failed miserably. The oldest and strongest human institution is the family, the epitome of creation and an expression of love and of providential communion with God. The family has often been called “the little church”, or “the domestic church” because of its community aspect and the atmosphere of holiness it must cultivate.*

Keywords: *education, family, church, school, youth.*

1. Iubirea, fundament al familiei și al educației creștine

Iubirea constituie virtutea centrală a creștinismului, iar educația matricea prin care aceasta poate să devină o realitate pentru persoană și pentru Biserică (Matei 28, 19-20). Din iubirea Sa desăvârșită, Dumnezeu a creat lumea, a mântuit-o prin Iisus Hristos, îi poartă de grijă și o sfințește neîncetat prin Duhul Sfânt. Această iubire divină intratrinitară fundamentează iubirea omului față de semenii. În această relație de iubire desăvârșită este implicată cunoașterea reciprocă a celor două persoane: „Precum eu îl cunosc, prin iubire, mai bine poate decât se cunoaște el însuși, așa și el, prin

* PhD, Assistant Professor, Faculty of Orthodox Theology, West University of Timișoara, Romania.

iubirea cu care se apropie de mine, mă poate cunoaște mai bine decât mă cunosc eu însumi”¹.

Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire (I Ioan 4, 7-8). Sfântul Ioan Hrisostom descrie iubirea absolută a Dumnezeului întrupat pentru oameni, pornind de la valoarea smereniei și a prieteniei:

„Eu sunt un tată pentru voi, spune Hristos, și un frate, un mire și un cămin, un infirmier și un veșmânt, o rădăcină și piatra din capul unghiului. Eu sunt pentru voi tot ce vă puteți dori. Dorința Mea este ca voi să nu duceți lipsă de nimic. Eu vă voi sluji; pentru că nu am venit ca să fiu slujit, ci ca să slujesc. Eu vă sunt un prieten și un mădular al trupului și capul trupului, un frate, o soră și o mamă. Eu sunt totul pentru voi. Este de ajuns să rămâneți în comuniune cu Mine. Pentru voi, M-am făcut sărac, pentru voi am fost un pelerin în această lume, pentru voi am fost răstignit pe cruce și am fost pus în mormânt”².

Temelie și condiție a familiei, iubirea este în același timp și un scop al acesteia. Prin iubire soțul și soția se angajează în refacerea unității primordiale a omului. Legătura dintre iubirea divină intratrinitară și iubirea din cadrul familiei creștine rezultă din însăși caracterul de Taină al Căsătoriei, care nu este altceva decât „un eveniment ce manifestă și împlinește adevărul și viața ei (a Bisericii, n.n.), o realitate transfigurând natura fragmentată și preschimbând-o într-o imagine a comuniunii treimice”³. Părintele Dumitru Stăniloae arată că Dumnezeu, în unitatea Lui ființială tripersonală, este model pentru familia creștină și oglindă a educației realizate în lumina Cuvântului:

„În Ortodoxie Dumnezeu e o ființă în trei persoane, adică o strânsă intimitate între trei eu, o viață comună între trei subiecte. Nici unitatea

¹ Dumitru Belu, *Despre iubire*, apud. Pr. Ioan C. Teșu, *Din iadul patimilor spre raiul virtuților*, București, Editura Christiana, 2000, nota 474, p. 155.

² Pr. Ioannis Chryssavgis, *Iubire, căsătorie și sexualitate*, în vol. „*Bioetica și taina persoanei*”, București, Editura Bizantină, 2006, p. 95-96.

³ Christos Yannaras, *Libertatea moralei*, București, Editura Anastasia, 2002, p. 164.

nu e sfâșiată, nici persoanele nu se contopesc. Nici indivizi izolați și egoiști, nici masă în care persoanele sunt înăbușite. Ci unire familială; în familie e un suflet, un gând, o voință. (...) În Dumnezeu e o ideală viață familială, plină de iubire: nu fără rost o persoană servește Tată și alta Fiul”⁴.

Se creează, astfel, premisele comuniunii între membrii familiei, prin mijlocirea Fiului: „Una dintre primele consecințe ale asemănării căsătoriei cu Sfânta Treime, «structură a supremei iubiri», o constituie faptul că ea însăși apare ca o «mică împărăție», o microbasilea. Ecclesia trinitară se oglindește în ecclesia domestică. Ceea ce face ca chipul Treimii să devină chipul căsătoriei e o anumită înrâurire a persoanelor divine în viața soților și, în primul rând, o prezență și o intervenție a persoanei Fiului. Trecerea de la comuniunea divină la comuniunea umană se face în Hristos, consubstanțial cu Tatăl și cu Duhul în divinitatea Sa, consubstanțial nouă în unitatea Sa...”⁵.

Iubirea este sentimentul firesc al celor doi soți, o realitate cu caracter de angajament pentru o cale comună în viață, dar și un dar de la Dumnezeu primit în Taina cea mare a Cununiei. Această iubire din cadrul familiei trebuie cultivată și susținută printr-un efort neîncetat. Ea presupune delicatețe, responsabilitate și respect și prin ea fiecare iese în întâmpinarea celuilalt. Relația dintre cei doi soți, astfel înțeleasă și cultivată, poate să devină o icoană a iubirii trinitare: „Atunci când iubirea conjugală nu deschide cuplul către o perspectivă mai presus de el însuși, atunci când relația celor doi în cadrul căsătoriei nu reflectă relația din cadrul Sfintei Treimi, atunci când iubirea cuplului nu se lărgește într-un mod sau altul, iubirea conjugală, din icoana care este chemată să fie, se reduce la un simplu idol”⁶.

⁴ Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, București, Editura Albatros, 1998, p. 58.

⁵ Ilie Moldovan, *Iubirea, taina căsătoriei. Teologia iubirii I*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 1996, p. 18-19.

⁶ Ioannis Chryssavgis, *Iubire, căsătorie și sexualitate...*, p. 100.

În cadrul familiei creștine, soții alcătuiesc o unitate împreună cu Dumnezeu, așa cum arată Părintele Alexander Schmemmann: „Într-o căsătorie creștină, de fapt, cei căsătoriți sunt trei; și loialitatea celor doi față de cel de al treilea, care este Dumnezeu, îi păstrează pe cei doi într-o unitate activă între ei, și cu Dumnezeu”⁷. Sentimentul iubirii, întărit de binecuvântarea divină a Cununiei, este acela care-i unește tainic pe soți, așa cum afirmă Sf. Chiril al Alexandriei: „Puțin importă dacă soțul nu se unește trupește și psihologicește cu cea care-i este soție, după lege. Căci o dată pentru totdeauna au devenit un singur trup și, într-un fel, un singur suflet, iubirea legându-i strâns și legea dumnezeiască unindu-i în bună înțelegere”⁸. Iubirea este forță dătătoare de viață, temelia familiei, iar familia este o pecete a iubirii „taina iubirii”, cum o definește Sfântul Ioan Gură de Aur. În familie, iubirea este izvorul de energie fizică și spirituală a celor doi soți, prin care este desființată izolarea și se realizează o împărtășire integrală de existență și viață. Iubirea devine calea prin care omul se îmbogățește interior, iar în iubire nu este frică, căci „cel ce se teme nu este deplin în iubire” (I Ioan 4,18).

2. Familia și educația viitorului adult

Problema calității educației din familie și impactul acesteia asupra dezvoltării ulterioare a copilului constituie o preocupare importantă a teologiei din primele veacuri creștine. Mărgăritar al literaturii creștine de sec. II-III, lucrarea „Pedagogul”, care conține o sinteză a ideilor educaționale ale epocii, a fost adresată celor care „au urmat Cântărețului Hristos și s-au născut din nou [...]”. Pedagogul acestor nou-născuți îi crește, îi educă, le dă reguli de purtare; îi învață cum să mănânce, cum să bea, cum să se poarte la ospete, cum să râdă, cum să doarmă, cum să se îmbrace, cum să se încălțe, cum să se

⁷ Alexander Schmemmann, *Pentru viața lumii – Sacramentele și Ortodoxia*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001, p. 111.

⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Profetul Maleahi*, apud Georges Habra, *Iubire și senzualitate*, București, Editura Anastasia, 1994, p. 85.

folosească de podoabe, parfumuri și coroane, cum să se poarte soții între ei”⁹.

Teologia contemporană, pe fondul modificărilor structurale pe care le aduce implicarea tot mai redusă a părinților în educația moral-religioasă a copiilor semnalează faptul că

„imaginea bună pe care o avem despre noi, cum că suntem încă niște părinți foarte apropiați și grijulii față de propriii copii, se pierde sub tușele din ce în ce mai groase pe care realitatea ni le impune. Nu mai suntem – așa cum spuneau până mai ieri sociologii – printre puținele societăți ce funcționează după structura familiei tradiționale, în care scopul esențial al familiei îl reprezenta copilul, ci tindem să ne integrăm rapid societății de tip post-consum, unde relația părinte-copil nu este primordială, iar valori ca dezvoltarea personală sau propriul sentiment de satisfacție devin mai importante decât copilul. Dincolo de aceste caracteristici ce țin de analiza specializată atât a tipului social de familie, cât și a gradului de preluare de către societate a unor funcții și responsabilități ale familiei, ne aflăm în dezarmanta situație de a constata că nu știm cum să facem față unui fenomen”¹⁰.

Sfântul Ioan Gură de Aur menționa în opera despre creșterea copiilor că răul nu poate fi îndreptat din lume deoarece niciun om nu are grijă de copii¹¹. Un copil nu are nevoie de valori materiale, ci de un bun pedagog, care îl poate forma și educa¹². Același sfânt îi ruga pe creștini ca, înainte de toate celelalte, să le ofere copiilor „o bună

⁹ Dumitru Fecioru, *Introducere*, în „Pedagogul”, P.S.B., nr. 4, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982, p. 15.

¹⁰ Vasile Crețu, *Probleme actuale ale pastorației tinerilor în Biserica Ortodoxă Română*, în V. Mândăcanu, I. Scheau, D. Opriș (ed.), „Educația umanistă în perspectiva triadei: pedagogie-filosofie-teologie”, Chișinău, Editura Pontos, 2011, p. 87.

⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, București, Editura Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001, p. 162.

¹² Vasile Crețu, *Educația religioasă a copiilor în opera Sfântului Ioan Gură de Aur*, în O. Moșin, I. Scheau, D. Opriș (ed.), „Educația din perspectiva valorilor. Tom VII: Summa Theologiae”, București, Editura Eikon, 2015, p. 204.

educație. Dacă îți iubești copilul, arat-o prin educația ce i-o dai”¹³. Copilul, având sufletul fraged, își va întipări învățăturile cele bune ale părinților ca sigiliul aplicat pe ceară. Întărindu-se astfel și crescând, nimeni nu-i va putea desprinde educația pe care a primit-o în sânul familiei. Totodată, sufletul unui copil este ca o icoană, iar părinții sunt pictorii. Aceștia trebuie să lucreze cu multă grijă și exactitate pentru desăvârșirea icoanelor lui Dumnezeu.

Părinții, ca primi pedagogi, sunt chemați să-și învețe copiii să fie cumpătați, să privegheze, să se roage cu stăruință, dar mai ales să alunge din sufletul lor desfrânarea, căci această patimă tulbură cel mai tare sufletele tinerilor. Nepăsarea față de formarea duhovnicească a tinerilor este o atitudine foarte des întâlnită printre părinți. Planurile lor pentru viitorul copiilor se limitează, în general, la reușita în viață din punct de vedere profesional și la bunăstare. Prin această grijă primordială, copiii li se introduce în suflet doi mari tirani: iubirea de argint și iubirea de slavă. Tinerii devin astfel materialști și plini de slavă deșartă, stricarea lor datorându-se exclusiv acestei goane după bunuri materiale. Iar în strânsă legătură cu aceste două patimi este desfrânarea, sau pofta trupului, care mutilează atât trupul, cât mai ales sufletul tânărului.

Sfântul Ioan Gură de Aur mai spunea că sufletul unui copil este un oraș de curând zidit¹⁴, ale cărui porți sunt ochii, limba, auzul, mirosul și pipăitul. Prin aceste porți gândurile strică sau desăvârșesc sufletul copilului. Limba trebuie să fie întrebuințată la rostirea cuvintelor cuviincioase, evlavioase, la rostirea cuvântului lui Dumnezeu. Sfântul îi îndeamnă pe părinți să pună lege copiilor lor, ca să nu ocărăscă și să nu hulească pe nimeni, să nu înjure, să nu se bată cu nimeni, să fie blânzi și îngăduitori. Auzul să fie, de asemenea, supravegheat pentru ca pruncului să nu-i fie dat să audă basme prostești și băbești, bârfe, vorbe josnice sau cântece lumești, ci cuvântul lui Dumnezeu, povestiri ziditoare de suflet sau psalmi și vieți de sfinți. Mirosul are rostul de a respira aerul. De aceea Sfântul

¹⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor...*, p. 163.

¹⁴ *Ibidem*, pag. 164.

spune că „nimic nu nimicește atât vigoarea sufletului cât mirosirea parfumurilor.” Văzul este greu de păzit deoarece prin ochi, se pot deștepta în sufletul copilului tot felul de poftes. Astfel, această poartă poate fi păzită prin încântarea adusă de lucrurile create de Dumnezeu. Dacă ochiul este obișnuit cu frumusețea cerului, a stelelor, a florilor, a naturii și mai ales a icoanelor, își va întoarce privirea cu dezgust de la lucrurile de prisos. Iar a cincea poartă, pipăitul, poate fi protejată prin înlăturarea luxului (haine, așternuturi moi), care moleșește sufletul prin impresia pe care o transmite de la suprafață.

3. Educația copiilor și armonia familiei

Educația copiilor în cadrul familiei se realizează prin jertfă, este marea cruce a familiei. „Educația copiilor în familie necesită multă dragoste, dăruire de sine și jertfă, fiind o lucrare mai însemnată decât nașterea trupeiască a acestora”¹⁵. Orice acțiune educativă trebuie să țină cont de puterile fizice și spirituale ale copiilor și de capacitatea acestora de a asimila informația de factură religioasă. În acest sens se poate face o paralelă cu educația făcută de Dumnezeu cu oamenii până la primele scrieri biblice: „scripturile nu ni s-au dat de la început, pentru ca omul să fie învățat mai întâi din lucrurile naturii și nu din cele ale literelor”¹⁶. Educația trebuie să înceapă de la o vârstă fragedă, pentru ca lucrurile care devin obișnuință la aceea vârstă să devină lege la adolescență¹⁷. În scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur se observă că, pe lângă o serie de factorii externi, există și factori interni, sădiți de Dumnezeu în sufletele noastre. Cel mai important factor intern este conștiința, „una dintre cărțile ce ne conduc la cunoașterea adevărului; ea își ridică glasul din adâncul

¹⁵ Pastorală Sf. Sinod Al B.O.R. Cu Prilejul Anului Omagial al Sf. Botez și al Sf. Cununii în Patriarhia Română.

¹⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *La Efesenii, Omilia 21, PG. 62*, p. 161.

¹⁷ Teofan Mada, *Familia creștină la Sfântul Ioan Gură de Aur*, Sibiu, Editura Agnos, 2008, p. 106.

sufletului și ne spune ce trebuie să facem”¹⁸. Iar ca factori externi avem: familia, școala, Biserica și societatea¹⁹.

Cea mai veche și, totodată, cea mai puternică instituție umană este familia, cunună a creației și expresie a iubirii și comuniunii proniatoare a lui Dumnezeu. Ea a fost numită adesea „mica biserică”, sau „biserica de acasă”, pentru caracterul ei comunitar și atmosfera de sfințenie pe care trebuie s-o cultive²⁰. În familie, copilul învață ce înseamnă dragostea părintească, învață să vorbească, învață să se roage, învață credința în Dumnezeu și tot aici în cadrul familiei deprinde adevărurile religioase²¹. Sfântul Ioan Gură de Aur ne spune că a fi părinte nu este de ajuns numai să dai naștere, ci trebuie să dai și educație²². Dumnezeu pune în sufletul părinților dragoste pentru copiii lor, pentru ca să devină și ei educatorii lor spre virtute. „Dumnezeu face ca mama nu numai să zămislească, ci și să dea chip frumos copiilor prin educație”²³. Pentru ca un copil să fie educat în adevăratul sens al cuvântului este necesar ca legătura dintre soți în cadrul familiei să fie una specială, după modelul celei dintre Hristos și Biserica: „Așadar, cum Biserica se supune lui Hristos, adică bărbați și femei, la fel și voi femei, supuneți-vă bărbaților ca și lui Dumnezeu. Bărbați, iubiți pe femeile voastre așa cum și Hristos a iubit Biserica!”²⁴. Deci, iată, în cadrul unei familii trebuie să existe o legătură puternică de dragoste și de jertfă între bărbat și femeie. Această legătură puternică, această armonie trebuie să se păstreze cu orice preț și să creeze un climat favorabil pentru că numai aceasta

¹⁸ Mihail Bulacu, *Noblețea educației copiilor după Sfântul Ioan Hrisostom*, București, 1940, p. 13.

¹⁹ Monica Opriș, *Religie, morală, educație. Perspective teologice și pedagogice*, București, Editura Basilica, 2011, p. 78-85.

²⁰ Vasile Gordon, *Catehetica Ortodoxă*, Curs pentru anul al III - lea - Teologie Pastorală, București, 2003, p. 109.

²¹ Constantina Iorda, *Educația preșcolară după principiile Sfântului Ioan Gură de Aur*, București, Editura Sophia, 2009, p. 56.

²² Sfântul Ioan Gură de Aur, *PG 54*, p. 636.

²³ Ioan Gh. Coman, *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1988, p. 66.

²⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *PG. 62*, p. 136.

face ca familia să devină un izvor de bucurii și de susținere a întregii familii.

Înfăptuirea educației creștine nu se poate realiza fără un climat pedagogic și psihologic potrivit la care fiecare trebuie să contribuie la menținerea dragostei și a păcii. Soții trebuie să se iubească, să se ajute reciproc, căci iubirea dintre aceștia este ceea ce face conducerea netiranică și ascultarea plăcută²⁵. Sfântul Ioan Gură de Aur promovează și vorbește despre unitatea familiei ca despre unitatea dintre trup și suflet, vorbind că în cadrul unei astfel de unități este de neînțeles conflictul între soții²⁶. De altfel, familia este comparată de Sfântul Părinte cu o corabie: „Cearta femeii cu a bărbatului seamănă cu disputa dintre comandant și cârmaci; în clipa în care corabia este în pericol să se scufunde neînțelegerea părinților influențează negativ toți membrii familiei”²⁷. „Când comandanții fac răzmeriță participă și călătorii și este firesc în consecință să se scufunde corabia împreună cu echipajul. Astfel și aici, când bărbatul și femeia se află în neînțelegere, este firesc să participe la relele urmări și ceilalți membri ai familiei”, ne spune sfântul²⁸.

Pentru antichitatea creștină²⁹, în special, mediul familial este prezentat drept factorul de maximă importanță pentru dezvoltarea sufletească și morală a copiilor. Aceasta deoarece copilul îl imită pe părinte, copilul imită atmosfera văzută în familia lui. Prin urmare, poate să încerce să urmeze și „virtutea părinților”. Dar totuși nu trebuie să se înțeleagă că acest caracter religios al părinților se transmite automat la copii. Copiii pot imita liber comportamentul părinților, pot să se folosească de virtutea lor. „Părinții, prin viața lor armonioasă și liniștită, creează mediul natural de neînlocuit pentru

²⁵ Marin Stamate, *Educația creștină în opera Sfântului Ioan Gură de Aur*, Galați, Editura Episcopiei Dunării de Jos, 2003, p. 49.

²⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *PG*. 54, p. 416-417.

²⁷ Constantinia Iorda, *Educația preșcolară după principiile Sfântului Ioan Gură de Aur...*, p. 59.

²⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, *PG*. 61, p. 153.

²⁹ Dorin Opreș, *Christian antiquity and the origins of modern education*, Proceedings of ICERI2015 Conference, Seville, Spain, pp. 1196-1198.

înfăptuirea fericită a educației religioase a copilului și dezvoltarea conștiinței lui religioase”³⁰.

Această educație a părinților este asemănată de Sfântul Ioan Gură de Aur cu migala pictorilor și a sculptorilor: „Dați-vă osteneala ca să construiți lui Dumnezeu minunate statui; îndepărtați ce este de prisos și adăugați ce lipsește. În fiecare zi uitați-vă cu grijă la ei; observați și darul pe care-l au de la natură, spre a-l dezvolta, dar și cusurul de la natură, spre a-l îndepărta”³¹. „Așadar fiecare dintre voi, tați și mame, astfel să vă îngrijiți de aceste minunate statui, precum îi vedem pe pictorii și sculptorii care își desăvârșesc icoanele și statuile cu multă precizie. Căci pictorii, punându-și în față tabloul în fiecare zi, aplică pe el culoarea care trebuie. Și cioplitorii în piatră, la fel, și ei o lucrează pe aceasta, îndepărtând ce e de prisos și adăugând ce trebuie”³².

Copilul nu trebuie format numai la vârsta preșcolară, ci pe parcursul întregii vieți. Astfel Sfântul Ioan Gură de Aur îndeamnă părintele să-și supravegheze copilul, această supraveghere fiind o obligație morală a părinților³³, neîndeplinirea acesteia fiind o consecință de neiertat, pentru că cei care sunt educați trebuie să fie educați în perspectiva devenirii atleți ai lui Hristos³⁴.

Sfântul Ioan Gură de Aur atrage atenția părinților care nu-și îndeplinesc datoria de educator în familie, asemănându-i cu niște criminali: „părinții care nu se ocupă cu educația copiilor sunt mai criminali decât omorătorii propriilor lor copii. Este mai mică nelegiuirea să împlânți sabia în grumazul tânărului, decât să-i corupi și să-i pierzi sufletul. Învierea viitoare va repara moartea corporală,

³⁰ Constantinia Iorda, *Educația preșcolarilor după principiile Sfântului Ioan Gură de Aur...*, p. 60.

³¹ Dumitru Fecioru, *Ideile pedagogice ale Sfântului Ioan Gură de Aur*, în rev. „Biserica Ortodoxă Romană”, LV (1937), nr. 7-10, p. 461.

³² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre slava deșartă*, București, Editura IBMBOR, 2001, p. 98.

³³ Constantinia Iorda, *Educația preșcolarilor după principiile Sfântului Ioan Gură de Aur...*, p. 61.

³⁴ *Ibidem*.

dar pentru moartea sufletului nu va fi nici un leac”³⁵. Sfântul Ioan Gură de Aur prezintă și modelul de atitudine a părinților față de copiii lor atunci când aceștia fac lucruri greșite. În primul rând el ne recomandă înăbușirea furiei, apoi îngăduința și în cele din urmă iertarea³⁶, scopul final fiind educarea acestora pentru etapele ulterioare ale vieții în care suferința se cere asumată³⁷.

4. Membrii familiei și rolul lor în educația copiilor

Educația poate fi definită drept suma de idei, modele și acțiuni prin care omul este îndrumat să își descopere calitățile și sensul vieții, iar apoi să trăiască în comuniune cu aceste valori primordiale³⁸. Educația creștină a copiilor revine ambilor părinți, dar Sfântul Ioan Gură de Aur îi atribuie principala responsabilitate tatălui³⁹. Tatăl trebuie să armonizeze voința copiilor prin sfaturi, îndemnuri, prin cuvinte aceasta fiind stabilită de către Însuși Dumnezeu. Pentru a argumenta rolul tatălui în susținerea în familie a modelului religios-moral evanghelic, Sfântul Ioan Gură de Aur apelează la tradiția iudaică potrivit căreia tatăl era administratorul familiei. Comentând Epistola I către Corinteni, ne spune că nimeni nu poate să conducă o comunitate ecleziastică decât acela care-și dovedește capacitatea de administrare a casei lui. Deci iată că responsabilitatea tatălui pentru mântuire este echivalentă cu responsabilitatea unui preot care trebuie să-și conducă turma către Hristos⁴⁰.

³⁵ Dumitru Fecioru, *Ideile pedagogice ale Sfântului Ioan Gură de Aur...*, p. 455.

³⁶ Constantinia Iorda, *Educația preșcolară după principiile Sfântului Ioan Gură de Aur...*, p. 62.

³⁷ Dorin Opreș, Monica Opreș, *Teenagers' models of understanding suffering*, în „European Journal of Science and Theology”, 8/2012 (2), p. 173-175.

³⁸ Panayotis Nellis, *Ortodoxia - divino-umanism în acțiune*, trad. de pr. Ioan Ică Sr., Ed. Deisis, Sibiu, 2013, p. 271.

³⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *PG* 62, p. 388.

⁴⁰ Constantinia Iorda, *Educația preșcolară după principiile Sfântului Ioan Gură de Aur...*, p. 62.

Din punct de vedere pedagogic, prezența tatălui și intervenția în viața de familie este de neînlocuit, pentru că numai astfel tatăl poate să cunoască exact slăbiciunile membrilor familiei și în acest sens, în acest fel poate să le corecteze⁴¹. Pentru a oferi o educație corectă, tatăl trebuie să dea dovadă de două lucruri: de dragoste pentru copiii lui, dar și de tactul pedagogic pe care Dumnezeu i l-a sădit în suflet: „Dumnezeu ți-a dat copiii, spune Sfântul Ioan, ca ei să învețe virtutea de la tine. Căci de aceea a vrut ca să unească astfel neamul oamenilor, făcând cele două lucruri foarte mari: unul, așezându-i învățători pe tați, al doilea, sădind în ei multă dragoste”⁴².

Autenticitatea dragostei tatălui față de copii se dovedește, ne spune Sfântul Ioan, și prin încurajarea pe care acesta o face copiilor în realizarea lucrurilor de folos, dar și în susținerea copiilor în încercările acestora de a realiza lucruri mai grele⁴³. Dacă Sfântul părinte laudă tații care își fac datoria în familie, pe cei care nu se îngrijesc de educația copiilor îi critică socotindu-i nedemni de numele de tată pentru că educația copiilor constituie o necesitate în viața Bisericii și în viața societății⁴⁴.

Buna creștere a copiilor, în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur, reprezintă principala îndeletnicire a mamei⁴⁵. Aceasta pentru că mama are privilegiul de a fi mai mult timp decât tatăl în sânul familiei. Inima unei mame este înzestrată de Dumnezeu să fie mai aproape de sufletul copilului⁴⁶ însă lucrarea aceasta de bună creștere a copiilor se realizează numai atunci când mama folosește dragostea adevărată pentru copii ei. Sfântul vorbește și subliniază răsplata oferită de Dumnezeu pentru efortul depus de mamă, astfel el ne spune

⁴¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *PG* 51, p. 100.

⁴² *Idem*, *PG* 62, 459.

⁴³ Constantinia Iorda, *Educația preșcolară după principiile Sfântului Ioan Gură de Aur...*, p. 64.

⁴⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *PG* 47, p. 363.

⁴⁵ *Idem*, *PG* 51, 231.

⁴⁶ Marin Stamate, *Educația creștină în opera Sfântului Ioan Gură de Aur...*, p. 52.

„căci nu ești zguduită atât de mult de dureri și de chinuri cât câștigi dacă vrei, din creșterea copiilor, primind pretext de reușite. Căci copiii pe care i-ai născut, dacă se bucură de îngrijirea cuvenită și sunt duși spre virtute de grija ta, devin motiv și pretext de multă mântuire pentru tine și pentru reușite proprii, și alături de ei vei primi multă prețuire a îngrijirii... dacă îi duci pe aceștia, dacă rogi, dacă înveți, dacă sfătuiești, multă răsplată a acestei griji îți va fi pusă deoparte de Dumnezeu”⁴⁷.

Această grijă deosebită a mamei pentru copii se explică prin faptul că bărbatul este de multe ori ocupat cu călătoriile, cu grijile societății, însă mamele fiind acasă se pot îngriji de buna creștere a copiilor⁴⁸. Însă ca o mamă să-și poată realiza acest lucru și să-și crească copii conform învățaturii creștine trebuie să fie ea însăși lumina, trebuie să fie ea însăși un model, un exemplu pentru copii: „Când o mamă este dotată cu înțelepciune și viață curată, când e profund virtuoaasă și devotată soțului prin legătura dragostei, ea reușește să facă din el un auxiliar de nădejde în educația copiilor”⁴⁹.

Sfântul Ioan evidențiază rolul mamei în educația fetelor. Aceasta trebuie să înceapă de când copiii sunt încă mici⁵⁰, pentru că numai ele se pot apropia mai ușor de sufletul fetelor și le pot îndrepta, le pot învăța care sunt adevăratele valori morale. Îndepărtarea de lux constituie elementul principal la Sfântul Ioan Gură de Aur când vorbește despre educația fetelor: „Însă important este aici că acest mod de educație va trebui să aibă punctul de plecare în prima vârstă a copilăriei”⁵¹. Mama trebuie să-și educe fiica să fie gospodină, însă înainte de toate să fie evlavioasă, neiubitoare de averi și cuviincioasă⁵².

⁴⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *PG* 54, p. 637.

⁴⁸ *Idem*, *PG* 54, p. 638.

⁴⁹ Marin Stamate, *Educația creștină în opera Sfântului Ioan Gură de Aur...*, p. 53.

⁵⁰ Teofan Mada, *Familia creștină la Sfântul Ioan Gură de Aur...*, p. 113.

⁵¹ Constantinia Iorda, *Educația preșcolară după principiile Sfântului Ioan Gură de Aur...*, p. 69.

⁵² Sfântul Ioan Gură de Aur, *PG* 62, p. 371.

5. Divorțul, marea criză a familiei și a educației creștine. Proiect de cercetare

Preliminarii: Problematika divorțului devine tot mai prioritară în societatea contemporană, dată fiind rata tot mai ridicată de divorțuri, fenomen care se acutizează și în România, iar implicațiile sunt din ce în ce mai mari, inclusiv în spațiul educațional laic⁵³. Considerăm că demersurile venite inclusiv din spațiul bisericesc nu au avut rezultatele scontate, din mai multe motive, printre care: insuficienta adaptare a discursului teologic la așteptările tinerilor de azi; limitarea cercetărilor privind cauzele divorțurilor tot mai numeroase la analiza documentelor, fără demararea unor cercetări în colaborare cu sociologi, psihologi, pedagogi sau medici; lipsa unor materiale catehetice relevante pentru actuala generație de tineri; slaba consecvență în aplicarea pe termen mediu și lung a unor demersuri legat de diminuarea ratei divorțurilor.

I. Scopul proiectului de cercetare: diminuarea ratei divorțurilor la familiile tinere

II. Obiective:

1. realizarea unei mai bune cateheze premaritale și post maritale, pe grupe de vârstă, particularități sociale și culturale
2. constituirea unui mecanism funcțional de susținere duhovnicească a tinerilor aflați în iminență de divorț

III. Demersuri de cercetare:

1. Analiza bibliografică pe baza textelor biblice, patristice și de literatură laică

⁵³ Cercetările noastre arată faptul că în învățământul preuniversitar românesc fiecare clasă include între 7%-12% elevi din familii disfuncționale, cu părinții divorțați sau separați temporar, ceea ce face adesea dificilă atingerea finalităților de ordin formativ ale disciplinei religie.

2. Identificarea prin metode sociologice a modelelor morale pe baza cărora tinerii elevi și studenți, inclusiv din mediul teologic se raportează la căsătorie și viața de familie

3. Evidențierea pe baza unei analize de context a modelelor de succes prin care preoții reușesc să-i determine pe tineri să renunțe la acțiunea de divorț

IV. Lucrări și materiale catehetice elaborate pentru atingerea obiectivelor proiectului:

1. Realizarea unui volum colectiv cuprinzând problematici privind familia, nașterea de copii și divorțul, din perspectiva diferitelor discipline teologice, raportat la particularitățile societății actuale [util în realizarea materialelor elaborate în cadrul proiectului și în abordarea diferitelor teme teologice, la seminariile teologice și la facultățile de teologie]

2. Realizarea unui scurt ghid (pliant) privind întemeierea familiei în lumina Evangheliei și câteva aspecte legate de Taina Cununiei, pe care viitorii miri să-l primească înainte/imediat după ce au luat decizia de a se căsătorii, de la preotul paroh sau duhovnic [realizat împreună cu profesorii de teologie și cu preoți, duhovnici, așa încât să beneficieze de un amplu grad de acceptare și utilizare în parohii]

3. Realizarea unui îndreptar privind viața creștină de familie, pe care cei doi miri să-l primească de la preotul oficiant, imediat după săvârșirea Tainei Cununiei [cu o extensiune apropiată de cel primit de la Primărie, după cununia civilă]

4. Realizarea unui document de lucru pentru elevii de liceu și pentru profesorii de religie, care să poată fi valorificat la diferite teme din programa școlară sau în alte activități educative și catehetice [cu o abordare pe nivelul de înțelegere al acestora a principalelor teme privind pregătirea unui creștin în perspectiva întemeierii în lumina evangheliei a familiei]

V. Activități și cursuri de formare:

- realizarea de întâlniri ale profesorilor de teologie cu preoții, pentru a stabili un model unitar și cât mai larg acceptat de abordare în context universitar și parohial a problemelor privind întemeierea

familiei și viața religioasă-morală a familiei creștine ortodoxe, în raport cu particularitățile societății actuale

- întâlniri cu tineri elevi și studenți, pentru a-i pregăti pe aceștia spre a putea să-și susțină prietenii sau colegii care se află în pragul divorțului

- realizarea unor cursuri de formare cu profesorii de religie, legat de abordarea în diferite contexte sociale și culturale a problemelor privind familia creștină

- pregătirea specială a unui număr de preoți și duhovnici pentru a putea să-și susțină mai eficient pe tinerii aflați în pragul divorțului

În loc de concluzii

Dumnezeu, în nemărginita Sa iubire, a creat lumina, soarele, luna și stelele, apa și uscatul, plantele, peștii și animalele. Totul era numai energie, numai viață. Lipsa totuși ceva. Lipsa „rațiunea”, ființa conștientă, care să soarbă în suflet toate aceste frumuseți, care să le înțeleagă și care mai apoi să se ridice pe aripile rugăciunii la Acela care a făcut toate acestea. Ideea perfectă de „om” a apărut în momentul când Dumnezeu a creat primul bărbat și prima femeie, amândouă ființe perfecte în sine, dar cu particularități specifice fiecărui sex. Cele două sexe sunt menite să fie nedespărțite și tocmai de aceea a așezat Creatorul pe prima femeie lângă primul bărbat și a format prima familie la începutul lumii. Așa cum păcatul a pătruns păcatul în lume și prin păcat moartea, planul lui Dumnezeu, sfânt și tainic, a făcut din educație, începând cu chiar prima poruncă – *creșteți și vă înmulțiți* – calea desăvârșită pe care a lăsat-o oamenilor spre a duce mai departe opera Sa creatoare. Dacă păcatul originar a putut avea repercusiuni atât de dramatice pentru om și pentru întreaga lume, calea de ieșire din sfera morții spirituale, după Răscumpărare, este calea educației, începând cu cea din familie, fundament și reper pentru devenirea oricărei persoane.

Bibliografie

1. Bulacu, Pr. Mihail, *Noblețea educației copiilor după Sfântul Ioan Hrisostom*, București, 1940.
2. Chrystsavgis, Pr. Ioannis, *Iubire, căsătorie și sexualitate*, în vol. „*Bioetica și taina persoanei*”, București, Editura Bizantină, 2006.
3. Coman, Pr. Prof. Ioan Gh., *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1988.
4. Crețu, Pr.lect.univ.dr. Vasile, *Probleme actuale ale pastorației tinerilor în Biserica Ortodoxă Română*, în Virgil Mândăcanu, Ioan Scheau, Dorin Opriș (ed.), „Educația umanistă în perspectiva triadei: pedagogie-filosofie-teologie”, Chișinău, Editura Pontos, 2011, p. 87.
5. Crețu, Pr.lect.univ.dr. Vasile, *Educația religioasă a copiilor în opera Sfântului Ioan Gură de Aur*, în O. Moșin, I. Scheau, D. Opriș, D. (ed.), „Educația din perspectiva valorilor. Tom VII: Summa Theologiae”, București, Editura Eikon, 2015, p. 204.
6. Fecioru, Pr. Dumitru, *Ideile pedagogice ale Sfântului Ioan Gură de Aur*, în rev. „Biserica Ortodoxă Romană”, LV (1937), nr. 7-10.
7. Fecioru, Pr. Dumitru, *Introducere*, în „Pedagogul”, P.S.B., nr. 4, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982.
8. Gordon, Pr. Prof. Dr. Vasile, *Catehetica Ortodoxă*, Curs pentru anul al III -lea - Teologie Pastorală, București, 2003.
9. Habra, Georges, *Iubire și senzualitate*, București, Editura Anastasia, 1994.
10. Iorda, Constantinia, *Educația preșcolară după principiile Sfântului Ioan Gură de Aur*, București, Editura Sophia, 2009.
11. Mada, Ieromonah Teofan, *Familia creștină la Sfântul Ioan Gură de Aur*, Sibiu, Editura Agnos, 2008.
12. Moldovan, Pr. Prof. Ilie, *Iubirea, taina căsătoriei. Teologia iubirii I*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 1996.
13. Nellas, Panayotis, *Ortodoxia - divino-umanism in acțiune*, trad. de pr. Ioan Ică Sr., Ed. Deisis, Sibiu, 2013, p. 271.
14. Opriș, D., Opriș, M., *Teenagers' models of understanding suffering*, în „European Journal of Science and Theology”, 8/2012 (2).
15. Opriș, Dorin, *Christian antiquity and the origins of modern education*, Proceedings of ICERI2015 Conference, Seville, Spain, pp. 1196-1198.
16. Opriș, Monica, *Religie, morală, educație. Perspective teologice și pedagogice*, București, Editura Basilica, 2011.
17. Schmemmann, Pr. Prof. Alexander, *Pentru viața lumii – Sacramentele și Ortodoxia*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.

18. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, București, Editura Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.
19. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre slava deșartă*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.
20. Stamate, Pr. Lec. Dr. Marin, *Educația creștină în opera Sfântului Ioan Gură de Aur*, Galați, Editura Episcopiei Dunării de Jos, 2003.
21. Stăniloae, Pr. prof. dr. Dumitru, *Ortodoxie și românism*, București, Editura Albatros, 1998.
22. Teșu, Pr. Ioan C., *Din iadul patimilor spre raiul virtuților*, București, Editura Christiana, 2000.
23. Yannaras, Christos, *Libertatea moralei*, București, Editura Anastasia, 2002.